

SPECIFIKA NEZAMĚSTNANOSTI NA VENKOVĚ – REGIONÁLNÍ STUDIE

Specific features of unemployment in the countryside - regional study

7: 1-200, 2005
ISSN 1212-4117

Marie Drlíková, Zuzana Tupá

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta

Summary

The unemployment in the countryside is based on certain non-specific problems, which are characteristic for the whole Czech society. On the other hand, there are also problems characteristic only for the considered region with respect to regional specific features of particular regions.

There is still a problem of a group of citizens, who remained unemployed after their release from the agricultural production. The social profile of this group of inhabitants of the country can be characterized as a group of citizen with rather low education and insufficient experience for independent undertaking activity, who encounter a number of problems when searching for the employment. The countryside also ever encounters a considerable lack of interest on the part of investors. Certain regional differences can be, however, present between particular regions within the country areas. For example, the vicinity of larger enterprises in the agglomerated axis of cities of the county of Tabor also presents certain undertaking opportunities for neighboring villages – in contrast to less industrial cities of the county of Písek.

Key words: degree of unemployment – countryside of the county of Písek – countryside of the county of Tábor – regional study – agglomerated axis of cities

Souhrn

Nezaměstnanost na venkově vychází z některých nespecifických problémů, které jsou charakteristické pro celou českou společnost. Zároveň se zde však projevují problémy, jež jsou charakteristické pouze pro tuto oblast s ohledem na regionální specifika jednotlivých regionů.

Problematickou zůstává skupina obyvatel, která po uvolnění ze zemědělské výroby zůstala bez práce. Sociální profil této skupiny obyvatel venkova je možné charakterizovat jako skupinu obyvatel s nízkým vzděláním, s nedostačujícími zkušenostmi pro samostatné podnikání, která naráží na celou řadu problémů při snaze o vlastní pracovní uplatnění. Venkov se rovněž stále potýká se značným investorským nezájmem. Mezi jednotlivými regiony v rámci venkovského prostoru však mohou existovat jisté regionální odlišnosti. Blízkost větších podniků v aglomerované ose měst okresu Tábor například vytváří jisté podnikatelské příležitosti i pro sousední venkovské obce – narozdíl od méně průmyslových měst okresu Písek.

Klíčová slova: míra nezaměstnanosti – venkov okresu Písek – venkov okresu Tábor – regionální studie – aglomerovaná osa měst

ÚVOD

Jednu ze zásadních rolí v oblasti nezaměstnanosti sehrává hospodářská politika státu. Pokud je tato politika správně nasměrována, vytváří i z dlouhodobého hlediska vhodné předpoklady pro přiměřenou míru nezaměstnanosti v rámci jednotlivých regionů. Stát může vytvářet prostřednictvím právních norem, nástrojů fiskální a monetární politiky více či méně vhodné prostředí k rozvoji podnikání. Některá z řešení (rekvalifikace osob s obtížně umísitelnou kvalifikací, podpora vytváření míst pro odbornou praxi

absolventů škol, systém veřejně prospěšných prací atd.) se snaží náš stát realizovat prostřednictvím úřadů práce již několik let. Nakolik je systém této podpory dostačující, je znatelné na stavu nedobrovolně nezaměstnaných v současné době. Nově se pak podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. (v rámci prosazování nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti) hovoří o příspěvku na dopravu zaměstnanců v místech se špatnou dopravní obsluhou. Dále se v rámci tohoto zákona nově hovoří o překlenovacím příspěvku pro osoby,

kteřé se rozhodly vystoupit z evidence uchazečů o zaměstnání a zahájit samostatnou výdělečnou činnost. Další z možností, která je v zákoně navržena, je možnost příspěvku na zapracování u uchazečů s horšími šancemi na uplatnění (absolventi, těhotné ženy, zdravotně postižené osoby, osoby starší 50 let).

Jak se nově vzniklé priority uvedeného zákona uplatní v praxi, je otázkou času. Rovněž je otázkou času, jak se tento zákon prosadí na úrovni venkova ČR.

METODIKA

Podle definice Mezinárodní organizace práce se za nezaměstnaného považuje osoba určitého minimálního věku – například 15 let a starší, která je bez placené práce, je schopna pracovat a hledá práci po určité období.

Míra nezaměstnanosti je měřena jako poměr počtu nezaměstnaných osob k součtu osob zaměstnaných a nezaměstnaných. Osoby zaměstnané společně s osobami nezaměstnanými je možné dále definovat jako tzv. pracovní síly, případně jako ekonomicky aktivní obyvatele.

Osoby, které nejsou ekonomicky aktivní, jsou například lidé ve starobním důchodu, ženy na mateřské dovolené a ženy pečující o děti ve společné domácnosti, osoby v domácnosti, nemocní lidé, studenti, lidé, kteří se vzdali hledání další práce (tzv. discouraged people) aj.

V rámci návaznosti na grantový projekt „Trvale udržitelný rozvoj venkova...“, realizovaný v rámci katedry geografie Pedagogické fakulty JU v období, kdy byla jednou z autorek řešena (mimo jiné) problematika nezaměstnanosti na venkově na příkladu okresu Písek a Tábor, jsme přistoupili ke srovnání míry nezaměstnanosti mezi městy a venkovem okresů - Písek a Tábor (v období let 2000-2004 vždy k 31.12. daného roku). Provedli jsme analýzu statistických dat, které nám poskytl Úřad práce v Písku a Úřad práce v Táboře. Data, která by se týkala průměrné míry nezaměstnanosti za venkovské obce a města během let 2000-2004 (u zvolených regionů), jsme vzhledem k značné časové náročnosti a nižší dostupnosti nezpracovali.

Obcí je v článku rozuměno (podle zákona o obcích č. 128/2000 Sb.) základní samosprávné společenství občanů, tvořící územní celek, který je vymezen hranicí území obce.

Za venkovské obce jsou v rámci našeho výzkumu považovány (v rámci okresu Písek a Tábor) ty obce, které nepřesáhly 3000 obyvatel.

Podle zákona o obcích č. 128/2000 Sb. obec, která má alespoň 3000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po

vyjádření vlády.

CHARAKTERISTIKA OKRESU PÍSEK A TÁBOR Z HLEDISKA ZAMĚSTNANOSTI

Z hospodářského hlediska je okres Písek okrem průmyslově zemědělským. Průmysl je soustředěn do tří největších měst okresu – Písku, Milevska a Protivína. Míra nezaměstnanosti se v okrese Písek během roku 2004 pohybovala mírně pod průměrem ČR a nad průměrem Jihočeského kraje.

Z hlediska zaměstnanosti, jak uvádí Úřad práce v Písku (Úřad práce v Písku, 2004), převládají v okrese menší firmy. Značnou část zaměstnavatelů tvoří firmy s počtem do 50 zaměstnanců. Mezi největší firmy se sídlem na okrese Písek patří dlouhodobě Jitex Písek, a.s., s celkovým počtem 859 zaměstnanců (v roce 2004) a ŽVZVZ, a.s., s 1 085 (v roce 2004) zaměstnanci pracujícími v okrese Písek.

Také okres Tábor je možné z hlediska hospodářského charakterizovat je region průmyslově zemědělský, přestože je druhým nejprůmyslovějším okrem v republice. Na okrese Tábor, jak uvádí Úřad práce v Táboře (Úřad práce v Táboře, 2004), tvoří převážnou většinu firmy s počtem pracovníků v kategorii do 200 zaměstnanců.

Mezi největší zaměstnavatele na okrese Tábor patří Kovosvit Mas, a.s., kde počet zaměstnanců činí 1042 (v roce 2004), okresní nemocnice Tábor s celkovým počtem 913 zaměstnanců (v roce 2004), Brisk Tábor, a.s., Faurecia Lecotex, a.s., a Silon, a.s.

Okres Tábor je charakteristický větší koncentrací průmyslu, která se zpětně pozitivně odráží v zaměstnanosti, respektive nezaměstnanosti daného regionu. Tábořský region patří z hlediska zásad urbanistiky mezi tzv. městské regiony. Na Tábořsku se podél hlavní silnice a železnice vyvinula významná aglomerovaná osa měst Tábor - Sezimovo Ústí - Planá nad Lužnicí, s pokračováním do Soběslavi a Veselí nad Lužnicí.

Ve srovnání s ostatními regiony v České republice se okres Tábor řadí mezi regiony s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Průměrná míra nezaměstnanosti během roku 2004 se dostala pod průměrnou hodnotu nezaměstnanosti v Jihočeském kraji.

Mezi dlouhodobě neobsazenými místy se na okrese Písek a Tábor objevují místa šiček a švadlen, svářečů a nástrojařů. V sezóně se zvyšuje poptávka po kuchařích, číšnicích, stavebních profesích.

Na okrese Tábor se pak objevuje poptávka po učitelích jazyků. Na okrese Písek patří mezi dlou-

hodobě neobsazená místa profese dělníků v dřevovýrobě.

Hlavní skupiny ohrožené nezaměstnaností na okrese Písek a Tábor jsou v průměru totožné se skupinami nezaměstnaných v celé ČR – uchazeči s dobou evidence delší než 12 měsíců; absolventi škol a mladiství; ženy pečující o děti do 15 let věku; osoby se ZPS; uchazeči nad 50 let; uchazeči s kombinovanými handicapy, např. mladiství s neúplným vzděláním, starší uchazeči se zdravotním omezením a základním vzděláním. A konečně skupina uchazečů z odlehlých oblastí okresu se špatným dopravním spojením. Z hlediska členění okresu Písek na jednotlivé mikroregiony se nejnížší míra nezaměstnanosti projevuje v mikroregionu Písek. Nejvyšší míra nezaměstnanosti se projevuje v mikroregionu Milovice a mikroregionu Milevsko.

Z hlediska členění okresu Tábor na jednotlivé mikroregiony dosahuje nejvyšších hodnot míry nezaměstnanosti – mikroregion Jistebnicko a Veselsko.

Naopak mikroregion Táborsko, kde je soustředěna většina výrobních podniků okresu, dosahuje nejnížší míry nezaměstnanosti.

Ve zprávě Úřadu práce Písek jsou podrobně popsány způsoby řešení zaměstnanecké politiky. Pomoc Úřadu práce vychází: - z podpory vytváření pracovních míst v oblastech s malou podnikatelskou aktivitou; - z rekvalifikace osob s obtížně umísitelnou kvalifikací na současném trhu práce; - z podpory vytváření míst pro odbornou praxi absolventů škol a na veřejně prospěšné práce pro obtížně umísitelné uchazeče, z poskytování příspěvku na provoz chráněných dílen.

DISKUSE

Vliv převážně zemědělsky orientovaného okresu Písek se v jistém - nepříliš pozitivním - smyslu odráží na celkové zaměstnanosti jeho obyvatel.

Hudečková uvádí jako jeden z důvodů úbytku pracovních příležitostí v zemědělství přezaměstnanost z 80. let, ke které došlo po vzrůstu atraktivity zemědělské práce a růstu úrovně bydlení na venkově. Zásadně se pak projevuje vliv transformace zemědělské výroby v ČR devadesátých let 20. století a trend celkového snižování počtu pracovníků v zemědělství, charakteristický pro země Evropské unie. (Hudečková, 1995)

Veleba uvádí, že výroba v zemědělství se od roku 1990 snížila o 35 %, pracovní místa o více jak 50 %. (Úřad práce v Písku, 2004) Nabídka pracovních příležitostí v zemědělství je dlouhodobě nízká a se svým převážným zaměřením na mladé kvalifikované dělníky naráží na nezájem.

Nevyhovující platové podmínky a fyzická náročnost zemědělské výroby jsou jedním z důvodů.

Problematickou však zůstává skupina obyvatel, která po uvolnění ze zemědělské výroby zůstala bez práce. Sociální profil této skupiny obyvatel venkova je možné charakterizovat jako skupinu obyvatel s nízkým vzděláním, s nedostačujícími zkušenostmi pro samostatné podnikání, která naráží na celou řadu problémů při snaze o vlastní pracovní uplatnění.

Venkov se stále potýká se značným investorským nezájmem. Blízkost větších podniků ve městech okresu Tábor však vytváří jisté podnikatelské příležitosti i pro sousední venkovské obce na venkově zmíněného okresu. Pro venkov okresu Tábor je například charakteristický vyšší počet větších podnikatelských subjektů oproti venkovu okresu Písek, kde převládají drobné živnosti.

Specifickou skupinu nezaměstnaných na trhu práce na venkově pak tvoří ženy.

Ženy v zemědělství se dokonce nacházejí po svém uvolnění ze zaměstnání v zemědělství v tíživější situaci proti celkově špatné situaci zaměstnanosti žen v ČR.

Bohužel data získaná z Úřadů práce v Písku a Táboře přímo neposkytují přesný počet nezaměstnaných žen za jednotlivé venkovské obce obou okresů. Je však možné se i na základě analýzy trhu práce na okrese Písek a Tábor domnívat, že situace bude v obou okresech shodná s celorepublikovým průměrem.

V novém zákonu o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. je posílen princip rovného zacházení a ochrana proti přímé i nepřímé diskriminaci z důvodu pohlaví. Nově se zavádí příspěvky na zapracování uchazečů s horšími šancemi na uplatnění, k nimž je (podle zmíněného zákona) možné zařadit těhotné ženy.

Další z problematických oblastí venkova se pak týká špatné dopravní dostupnosti obyvatel venkova do měst, kdy na venkově funguje převážně nedostačující počet spojů hromadné dopravy.

Problém nezaměstnanosti je také jedním z nejdůležitějších sociálních problémů ve všech evropských státech. Má významná specifika podle regionů a také podle toho, zda se jedná o městské, nebo venkovské oblasti. Příčinu vysoké nezaměstnanosti v EU je možné nalézt především ve ztrátě konkurenceschopnosti řady průmyslových podniků i celých odvětví v důsledku nižší produktivity práce. Jako další příčinu je možné uvést silnou konkurenci kapitálově silnějších států, jako jsou USA, Japonsko a země jihovýchodní Asie. V neposlední řadě se na nezaměstnanosti podílí i neustálý příliv levné pracovní síly – emigrantů z Asie, Afriky a Latinské Ameriky. V současné

době se na trhu práce v některých zemích EU promítla i společná měna Evropské unie EURO.

V jistém podobném smyslu by se však dala interpretovat také současná situace na trhu práce v ČR. Nedostatek pracovních příležitostí je zvláště citelný ve venkovských oblastech EU. Tam, kde už však existují dostupná pracovní místa, mohou být platy zaměstnanců nízké. Podniky mohou být tak přitahovány k venkovským oblastem kvůli existenci takto nízkou placených pracovníků.

Zaměstnavatelé mohou tak být schopni najmout pracovníky pod úroveň převládající mzdy, pokud byli dlouho nezaměstnaní a chtějí se vrátit do práce.

Gilarová uvádí, že společenství, která jsou postižena dlouhodobou a převládající nezaměstnaností, jsou navíc zatížena jistou mírou monotónie, apatie a pesimismu, které sociologové definují pojmem unavená společenství. Taková společenství jsou pak dále charakteristická celkově nižší mírou motivace a schopností jednotlivce se s dlouhodobou nezaměstnaností vypořádat. (Gilarová, 2003)

Podobně charakterizuje negativní důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti Mach. Dlouhodobá nezaměstnanost vede ke ztrátě kvalifikace pracovníka: ztráta sebedůvěry, pocit neužitečnosti, porušuje se jeho fyzické a psychické zdraví, zvyšuje se sklon k alkoholismu, drogám, zločinům. (Mach, 1995)

VÝSLEDKY

V tab. 1 je provedeno vyhodnocení míry nezaměstnanosti za jednotlivé roky 2000-2004 vždy k 31.12. daného roku v případě měst okresu Písek a v případě venkovských obcí okresu Písek.

Dále jsme samostatně vyhodnotili míru nezaměstnanosti za jednotlivé roky 2000-2004 vždy k 31.12. daného roku v případě měst okresu Tábor a v případě venkovských obcí okresu Tábor – tab. 2.

Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti za roky

2000-2004 okresu Písek a Tábor jsme zachytili společně s průměrnou mírou nezaměstnanosti v Jihočeském kraji a průměrnou mírou nezaměstnanosti v ČR v tab. 3.

Vzhledem k obecně tradičně širšímu komplexu specifických problémů sociálního profilu venkova je možné předpokládat, že oblast nezaměstnanosti na venkově okresu Písek a Tábor dozná během pětiletého období (2000-2004) ve srovnání s městy uvedených okresů jistých rozdílů.

Dále je možné předpokládat, že se existence aglomerizované trasy měst Tábor - Sezimovo Ústí – Planá nad Lužnicí, s pokračováním do Soběslavi a Veselí nad Lužnicí pozitivně odrazí nejen v nižší míře nezaměstnanosti na úrovni celého okresu a měst v porovnání s okresem Písek, ale rovněž na úrovni venkovských obcí okresu Tábor.

Jak je z tab. 1 a tab. 2 patrné, rozdíl v nezaměstnanosti mezi venkovem a městy obou okresů je v případě okresu Písek i v případě okresu Tábor (za sledované období 2000-2004) zřejmý.

Zřejmý je také rozdíl mezi celoročními mírami nezaměstnanosti mezi oběma okresy (tab. 3) a zřejmě jsou rovněž rozdíly venkova a měst u obou okresů.

Aglomerizovaná trasa měst okresu Tábor se pozitivně promítla na úrovni celého okresu - průměrná míra nezaměstnanosti (2000-2004) na okrese Písek je 7,67 % a na okrese Tábor 5,59 % (viz tab. 3). Pozitivně se aglomerizovaná trasa měst okresu Tábor promítla (byť nepříliš výrazně) na úrovni tábořského venkova. Rozdíl mezi městy a venkovem k 31.12. roku 2000-2004 činil v případě okresu Tábor 0,52 %, v případě okresu Písek pak 0,89 % (viz tab.1 a tab. 2). Vyšší rozdíl v míře nezaměstnanosti mezi městy a venkovem na okrese Písek (proti okresu Tábor) se projevil v každém z let sledovaného období (viz tab. 1 a tab. 2). na okrese Písek (proti okresu Tábor) se projevil v každém z let sledovaného období (viz tab. 1 a tab. 2).

Tab. 1: Okres Písek – míra nezaměstnanosti (uvedena v %) k 31.12. daného roku

Rok	Venkovské obce(%)	Města (%)	Rozdíl v nezaměstnanosti mezi obcemi a městy (%)
2000	8,54	7,76	0,78
2001	6,61	6,54	0,07
2002	9,30	8	1,30
2003	9,50	8,20	1,30
2004	8,40	7,40	1,00
Průměr za sledované období	8,47	7,60	0,89

Tab. 2: Okres Tábor – míra nezaměstnanosti (uvedena v %) k 31.12. daného roku

Rok	Venkovské obce(%)	Města (%)	Rozdíl v nezaměstnanosti mezi obcemi a městy (%)
2000	5,92	5,38	0,54
2001	4,89	4,84	0,05
2002	6,37	5,77	0,60
2003	7,20	6,45	0,66
2004	6,54	5,77	0,77
Průměr za sledované období	6,18	5,64	0,52

(Grantový projekt „Trvale udržitelný rozvoj venkova“)

Tab. 3: Celoroční průměr míry nezaměstnanosti daného roku (uvedeno v %)

Rok	Písek (%)	Tábor (%)	Jihočeský kraj (%)	ČR (%)
2000	7,13	5,1	5,82	8,8
2001	7,62	5,27	6,03	8,1
2002	8,38	5,67	6,65	7,3
2003	8,43	6,39	6,96	7,8
2004	6,77	5,53	5,91	9,08
Průměr za sledované období	7,67	5,59	6,27	8,22

ZÁVĚR

Slabá perspektiva v tvorbě pracovních míst, pokles reálných příjmů, tradiční málo inovační pohled na zemědělskou výrobu ve spojení s apatií lidí a slabou podnikatelskou kulturou - to vše vede ke snížení využití potenciálu venkova, které je zvýšeně specifické pro některé regiony.

Příkladem jistých regionálních odlišností v oblasti zaměstnanosti venkova mohou být venkovské oblasti okresu Písek a okresu Tábor.

Aglomerizovaná osa měst okresu Tábor se pozitivně ve sledovaném období let 2000-2004 promítla do nižší míry nezaměstnanosti jak na úrovni měst, tak na úrovni venkova okresu Tábor, oproti míře nezaměstnanosti venkova a měst okresu Písek. Rovněž rozdíl v míře nezaměstnanosti v období let 2000-2004 mezi městy okresu Tábor a venkovem okresu Tábor byl nižší oproti rozdílu měř nezaměstnanosti mezi městy a venkovem okresu Písek.

Silné podnikatelské zázemí ve městech okresu Tábor vytváří sekundárně rovněž předpoklady pro rozvoj podnikatelské aktivity na venkově okresu Tábor.

Venkovské regiony je současně potřeba posílit finančně. Jedním z řešení, které odpovídá požadavkům místní samosprávy, je ponechání většího objemu vytvořených daní.

Možnost rozvoje zaměstnaneckých příležitostí na venkově je možno nalézt v podpoře drobného podnikání, v rozvoji služeb, v rozvoji turistiky a možnosti několika zaměstnání zemědělců.

Například systém podpor regionálního rozvoje v Evropské unii, který tvoří více než 30 % všech rozpočtových prostředků EU, vychází právě z uvědomění si nezbytnosti takového přístupu. Systém podpor v zemědělství pak vytváří přes 50 % všech rozpočtových prostředků EU.

Oblast venkova a zemědělství je možné podpořit prostřednictvím programových dokumentů - Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP) a Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ (OP), kdy Česká republika může využívat finančních prostředků ze strukturálních fondů EU. Horizontální plán rozvoje venkova a Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ bude v budoucnu

nahrazen jednotným programem Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD).

V rámci Operačního programu „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ (OP) a Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP) je tak možné kromě celé řady dalších oblastí nalézt například důležitou podporu pro: investice do zemědělského majetku; zlepšení zpracování zemědělských výrobků; podporu zemědělství v méně příznivých oblastech a oblastech s environmentálními omezeními; podporu chovu ryb; podporu rozvoje lesního hospodářství a v neposlední řadě podporu agroturistiky.

V gesci Ministerstva pro místní rozvoj je pak (v rámci pomoci strukturálně postiženým regionům, hospodářsky slabým a příhraničním oblastem) nasměrována pomoc prostřednictvím programů REGION, VESNICE, PREFERENCE, REGENERACE, HRANICE a PROVOZ. Společně s Ministerstvem průmyslu a obchodu je připraven program ZÁRUKA.

Také Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s., (PGRLF) zaměřuje svoji pomoc na rozvoj podnikání, se zaměřením na pomoc v zemědělské a lesnické prvovýrobě. Hlavním posláním je podpora úvěrů poskytovaných obchodními bankami podnikům v těchto výrobních sektorech pomocí záruk jistiny úvěru a dotacemi bankovních úvěrů.

Další z podpor nasměrovaných na pomoc malému a střednímu podnikání může vycházet z Českomoravské záruční a rozvojové banky, a.s.

Rozsah podpor nasměrovaných do venkovského prostoru, vycházejících ze státního rozpočtu a z podpůrných fondů EU, je potřeba obyvateli venkova v co největší míře využít. Otázkou

však často zůstává odpovídající ochota k aktivní změně v přístupu člověka, který je dlouhodobě nezaměstnan.

Podstatný pilíř podnikatelské aktivity na venkově však tvoří rovněž odpovídající úroveň technické infrastruktury, s kterou se řada obcí (v současné době) stále ještě potýká.

Také úroveň spojů veřejné hromadné dopravy je oblastí, která je dlouhodobě kritizována a bez jejíž adekvátní úrovně je množství zaměstnaneckých příležitostí pro obyvatele venkova značně omezené.

LITERATURA

Gilarová, P. 2003: Marienthal – město nezaměstnaných. Semestrální práce do předmětu Klasické sociologické výzkumy. Univerzita Karlova v Praze, katedra sociologie a sociální politiky, prosinec 2003, <http://www.plus-research.cz>

Hudečková, H. 1995: Reprezentace zemědělství v sociální změně českého venkova. Zemědělská ekonomika, r. 41, s. 477-480

Mach, M. 1995: Makroekonomie II. VŠE v Praze, Praha, 1995, s. 114-134

Veleba, J. 2002: Oživit náš venkov. Strana venkova – Spojené občanské síly. Tiskové zprávy, srpen 2002, <http://alouis.ktct.cz/tiskove-zpravy/SVSOS.htm>

Úřad práce v Písku – oddělení trhu práce: Situace na trhu práce v okrese Písek v roce 2004, Písek 2004

Úřad práce v Táboře – oddělení trhu práce: Situace na trhu práce v okrese Tábor v roce 2004, Tábor 2004

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., <http://www.sagit.cz/pages/prehltub.asp?cd=30&typ=c>

*Marie Drlíková, drlikova@zsf.jcu.cz
Zuzana Tupá, tupazu00@zsf.jcu.cz*